

Bolonijos ekspertų grupė:

Raimonda Markevičienė, Jolita Butkienė,

Vitalija Bartuševičienė, Arūnas Gelūnas,

Katarina Samoilovič, Algirdas Valiulis

Šiandien daug diskutuojama apie aukštojo mokslo reformą Lietuvoje, ieškoma jai realių orientyrų europinėje erdvėje, o vienas iš jų yra Bolonijos procesas. Tačiau pastarajame diskurse dažnai kyla klausimas, kiek Bolonijos proceso idėjų ir jame vartojamų sąvokų pasiekia dėstytoją, kuris ir turėtų užtikrinti šio proceso sėkmę visose Europos aukštojo mokslo institucijose? Galima būtų drąsiai tvirtinti: labai nedaug, o Lietuvos aukštųjų mokyklų akademinį personalą Bolonijos proceso ideologija paliečia tik tiek, kiek jos atspindžių lieka aukštąjį mokslą reguliuojančioje teisinėje bazėje. Tai reiškia, kad idėjos ir sąvokos jau būna interpretuotos nacionaliniame kontekste, gerokai „apvalytos“ nuo laisvos ir nepreskriptyvios (nenormatyvinės) Bolonijos dvasios ir pateikiamos kaip vienintelis teisingas kelias visoms institucijoms ir studijų sritims. Norint suvokti, kur ir kada baigiasi kūrybinė akademinio personalo valia studijų programų kūrime bei studijų proceso įgyvendinime, reiktų atidžiai pažvelgti ir palyginti, kaip ir kokios Europos aukštojo mokslo idėjos ir tendencijos yra perkeliamos į nacionalinius įstatymus. Nors šis „vertimas“ yra būtinas norint garantuoti vieningą ir skaidrią nacionalinę aukštojo mokslo sistemą, vis tik „vertimo“ būdas sąlygoja, ar šios idėjos taps „lietuviškais tramdomaisiais marškiniais“, ar skatins kūrybinį akademinio personalo potencialą, versdamas dėstytojus prisiimti atsakomybę tiek už siūlomos programos kokybę, tiek ir už, šiuolaikine kalba kalbant, kuriamą produktą – absolventą.

Šios trumpos apžvalgos tikslas yra pažvelgti į aukštojo mokslo strategų ir politikų rankose likusį ir deramo akademinio personalo dėmesio nesulaukusį vieną iš Bolonijos proceso instrumentų – Dublino aprašus (toliau DA). Šiame rašinyje siūloma pamąstyti apie DA svarbą, o gal nereikšmingumą kuriant studijų programas bei jų atspindžius aukštojo

mokslo studijų kryptių reglamentuose. Taip pat norėtume pasiūlyti pačius DA, pirmą kartą spausdinamus lietuvių kalba, tikintis, kad gal vienam ar kitam kuriančiam studijų programą šie aprašai padės į ją pažvelgti per kitą prizmę, o kai kuriuos sprendimus apginti nacionalinių nuostatų, grindžiamų mikrovadybos principu, jūroje.

Dublino aprašai – kas tai?

Necituojant ir atsiribojant nuo visų politinių dokumentų, tokių kaip Bolonijos deklaracija ir ją sekusių švietimo ministrų komunikatai, DA yra neformalaus Bendros kokybės iniciatyvos (Joint quality initiative) tinklo sukurti bendrieji aprašai, nustatantys absolvento mokymosi pasiekimų lygį jam baigus trumpojo, pirmojo, antrojo ar trečiojo ciklo (pakopos) studijas.

Bendros kokybės iniciatyvos tinklas, kaip atsakas į Bolonijos deklaraciją, atsirado 1999 m. po Maastrichto susitikimo. Jo darbo grupę sudarė tų šalių, kurios turėjo palyginamas/panašias kokybės užtikrinimo sistemas, atstovai ir kurios siekė įdiegti bakalauro ir magistrantūros programų akreditaciją. 2004 m. buvo sukurti bakalauro ir magistro aprašai (atitinkantys pirmosios ir antrosios studijų pakopos sampratą Bolonijos procese), kurie vėliau buvo papildyti trumpojo bei trečiojo (doktorantūros) ciklo programų pasiekimų aprašais. Kuriant Europos aukštojo mokslo sąrangą, DA aprašai tapo integralia ir neatsiejama jos dalimi. Bet tai jau atskira tema.

DA – tai trumpi, bendriniai, su konkrečia studijų sritimi nesusiję mokymosi pasiekimų aprašai, „...jie aiškiai aprašo pagrindinius tam tikros kvalifikacijos pasiekimus, dažnai su nuoroda į nacionalinius kvalifikacijų lygius“*.

Taigi, DA yra tik orientyras, padedantis vienai aukštojo mokslo sistemai geriau suprasti kitą. Nacionaliniame ir studijų programų lygmenyse jie gali ir turėtų būti vystomi toliau, nes DA yra orientuoti į studentą, t.y. jie aprašo, ką studentas privalėtų gebėti ir žinoti įgijęs atitinkamo lygio (pakopos) kvalifikaciją, ir yra sukurti remiantis šių tipų mokymosi pasiekimų klasifikacija:

- žinios ir supratimas/suvokimas;
- žinių ir supratimo taikymas;
- sprendimų priėmimas;
- bendravimo įgūdžiai;
- mokymosi įgūdžiai.

Galima būtų paklausti: kam gi to reikia? Suprantama, teisingai naudojant ir interpretuojant DA aprašus labai palengvėtų ir paspartėtų užsienio kvalifikacijų pripažinimas, kuris šiuo metu remiasi studijų trukmės ir turinio, o ne absolvento gebėjimų vertinimu. Bet šitaip neatsakoma į klausimą, ar turi dėstytojas būti susipažinęs su DA, jei taip, tai kodėl? Juk akademiniam pasaulyje kvalifikacijos dažniausiai matomos tik nacionaliniame kontekste. Čia reiktų pažymėti DA svarbą kalbant apie akademinį ir/ar profesinį kvalifikacijų/programų profilius. Bolonijos siekis yra užtikrinti „vertikalų“ mobilumą, t.y., studento galimybę nepertraukiamai ir nuosekliai judėti tarp pakopų nepriklausomai nuo to, ar jis, pvz., turi akademinį, ar profesinį bakalauro laipsnį. Štai šiam tikslui DA pirmiausia ir tarnauja.

Dublino aprašai Lietuvoje

Iš visko, kas pasakyta, kyla labai natūralus ir paprastas klausimas – ar DA naudojami Lietuvoje? Deja, paprasti klausimai dažniausiai būna sunkiausi ir į juos negalima vienareikšmiškai atsakyti. Universitetinių programų pirmosios pakopos studijų kryptių reglamentai aprašo mokymosi pasiekimus, kurių tikimasi iš absolventų. Kolegijų programoms sukurti profesinio rengimo standartai taip pat yra ne kas kita, kaip mokymosi pasiekimai, kurių tikimasi iš gaunančiųjų diplomą. Labai sunku pasakyti, kiek DA atspindžių yra visuose šiuose nacionaliniuose aprašuose. Įdomu tai, kad, lyginant kai kurių studijų kryptių reglamentus (universitetams) ir profesinio rengimo standartus (kolegijoms) su DA, kolegijų standartai, atrodytų, geriau atitinka pirmosios pakopos DA nei minėti universitetų reglamentai. Štai čia ir išryškėja problema. Pakopų taikymas bet kurioje aukštojo mokslo sistemoje neišvengiamai skatina vartoti lygio sąvoką. Todėl šiame

kontekste verta prisiminti, ką DA sako apie trumpojo (120 ECTS kreditų), pirmojo (180-240 ECTS kreditų), antrojo (60-120 ECTS kreditų) bei trečiojo ciklo (pakopos) mokymosi pasiekimus. Trumpojo ciklo aukštojo lavinimo studijų Lietuvoje nėra. Nuo 2007 m. akredituotos Lietuvos kolegijos gali išduoti profesinio bakalauro diplomą, kuriame aprašyti mokymosi pasiekimai pagal profesinio rengimo standartų reikalavimus (pvz., verslo vadybos srityje), atitinka reikalavimus, keliamus baigusiems DA pirmąjį ciklą. Daugumoje Europos universitetų vyrauja praktika, kad kolegijų absolventai laikomi baigę pirmąjį ciklą ir be problemų (kartais su nedideliais papildomais reikalavimais) priimami į antrojo ciklo/pakopos studijas, kai tokių studijų galimybė Lietuvoje dar labai ribota.

Tai kas tada, kalbant europine kalba, yra universitetinis bakalauras? Ar kolegijų bakalauras yra „žemiau“ nei pirmajame DA cikle besimokantis studentas? Kokio lygio studijas ir mokymosi pasiekimus tokiu atveju apibrėžia kolegijų profesinio rengimo standartai? Ar universitetų bakalauras yra aukštesnė kokybė nei ta, kuri aprašyta DA pirmajame cikle? Jei taip, tai kaip jį paaiškinti europiniame lygmenyje? Koks tai laipsnis ar ciklas? Į šiuos klausimus galėtų atsakyti nebent patys minėtų reglamentų ir standartų kūrėjai bei išorinė kokybės vertinimo sistema. Viena tampa aišku: bet kuri vieninga nacionalinė sistema negali būti kuriama skirtingose Švietimo ministerijos padaliniuose ar atsietose darbo grupėse neturint bendros vizijos. Mokymosi pasiekimai, aprašai, reglamentai ar standartai, kad ir kaip mes juos pavadintume, turėtų būti rašomi kartu. Štai tada gal nereikės sukti galvos, kokia yra ir turi būti Lietuvos aukštojo mokslo kvalifikacijų sąranga ir kokios yra vertikalaus studentų judėjimo galimybės. Ir galbūt vertėtų pasekti Austrijos kolegų pavyzdžiu, kurie visų pirma mėgino apibrėžti magistrinio lygio mokymosi pasiekimus, savo metodiką aiškindami tuo, kad žinant, kas yra magistras, kuris gali siekti trečiosios pakopos studijų, yra daug lengviau aprašyti, koks turėtų būti bakalauras. Mat jis turi ne tik galėti studijuoti antrojoje pakopoje, bet ir gebėti išeiti į darbo rinką kaip tam tikro lygio kvalifikuotas savo srities specialistas. Taigi šį pjūvį tarp bakalauro ir magistro lemia ne tik akademinė, bet ir darbo rinkos logika.

Ar Dublino aprašai Lietuvoje turi ateitį?

Galima būtų naiviai paklausti: ar DA yra ta panacėja, kurią pritaikius ir su kuria išmokus dirbti pranyks begalė Lietuvos aukštojo mokslo problemų? Tikrai ne. Tačiau galima drąsiai tvirtinti, kad rimtas pasiryžimas pažvelgti į lietuviškas kvalifikacijas per DA prizmę suteiktų joms daugiau skaidrumo, palengvintų pripažinimą, leistų lengviau diagnozuoti problemas, o, svarbiausia, galbūt išmokytų du aukštojo mokslo sistemos sektorius – universitetus ir kolegijas – bei aukštojo mokslo politikos kūrėjus komandinio darbo. Būtent šios kompetencijos mums visiems dar labai trūksta.

Kvalifikacinis laipsnis, nurodantis, kad baigta aukštojo mokslo **pirmojo ciklo trumpoji pakopa**, suteikiamas studentui, kuris:

- demonstruoja žinias ir studijuojamos krypties supratimą, pagrįstą vidurinėje mokykloje įgytu išsilavinimu. Žinios, įgytos naudojant aukštesnio lygio vadovėlius, taikomos darbinėje veikloje, asmeniniam tobulėjimui ir yra tolesnių pirmosios pakopos studijų pagrindas;
- geba taikyti įgytas žinias ir supratimą profesiniame kontekste;
- geba tinkamai pasirinkti ir naudoti duomenis, pateikti atsakymus į aiškiai apibrėžtas konkrečias problemas/uždavinius;
- geba bendrauti su kolegomis, vadovais ir klientais savo supratimo, gebėjimų ir veiklos srityje;
- turi mokymosi įgūdžių, būtinų savarankiškomis studijoms.

Pirmoji pakopa

Kvalifikacinis laipsnis, nurodantis, kad baigta aukštojo mokslo **pirmoji pakopa**, suteikiamas studentui, kuris:

- demonstruoja žinias ir supratimą, papildytus aukštesnio lygio vadovėlių žiniomis bei tam tikromis žiniomis apie naujausius studijuojamos krypties pasiekimus;
- geba taikyti žinias ir supratimą bei demonstruoja profesionalų požiūrį į darbą ar profesiją, gali formuluoti ir argumentuotai pagrįsti sprendimus savo studijų srities problemoms spręsti;
- geba rinkti ir interpretuoti duomenis (savo studijuojamoje srityje), kurių reikia svarbioms socialinėms, mokslinėms ir etinėms problemoms spręsti;
- geba perteikti informaciją, idėjas, problemas ir sprendimus specialistų ir ne specialistų auditorijoms;
- turi pakankamai išlavintus savarankiško mokymosi įgūdžius, būtinus studijoms tęsti kitoje pakopoje.

Antroji pakopa

Kvalifikacinis laipsnis, nurodantis, kad baigta aukštojo mokslo **antroji pakopa** suteikiamas studentui, kuris:

- demonstruoja žinias ir supratimą studijuojamoje kryptyje, praplečiantį bakalauro lygmenyje įgytas žinias ir leidžiantį originaliai vystyti ir/ar taikyti idėjas, dažnai mokslinių tyrimų kontekste;
- geba taikyti žinias ir supratimą, sugeba spręsti problemas naujoje arba nepažįstamoje aplinkoje arba platesnėje (daugiadisciplininėje), su studijų sritimi susijusioje aplinkoje;
- geba integruoti žinias ir spręsti sudėtingas problemas, turėdamas ne visą arba ribotą informaciją priimti etiškus ir socialiai atsakingus sprendimus;
- geba aiškiai ir nedviprasmiškai perteikti logiškas, žiniomis pagrįstas išvadas, specialistų ir ne specialistų auditorijoms;
- turi mokymosi įgūdžių, kurie leidžia pakankamai kryptingai ir savarankiškai tęsti studijas.

Trečioji pakopa

Kvalifikacinis laipsnis, nurodantis, kad baigta aukštojo mokslo **trečioji pakopa**, suteikiamas studentui, kuris:

- demonstruoja sisteminių savo studijų srities supratimą ir su ja susijusius puikius tyrimo įgūdžius bei gebėjimus;
- demonstruoja gebėjimą suprasti, suprojektuoti, pritaikyti ir įgyvendinti tyrimo procesą, laikantis mokslinio principingumo/integralumo;
- naujais ir originaliais tyrimais išplečia pažinimo ribas, sukurdamas reikšmingų darbų, tinkamų publikuoti nacionaliniuose ar tarptautiniuose cituojamuose leidiniuose;
- geba kritiškai analizuoti, vertinti ir sisteminti naujas ir sudėtingas idėjas;
- geba bendrauti su kolegomis, platesne mokslo bendruomene ir plačiąja visuomene apie savo ekspertinę sritį;
- tikėtina, kad skatins technologinę, socialinę ir kultūrinę pažangą akademinėje ir profesinėje aplinkoje.